

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

เพื่อความเข้าใจในการศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานในของฝ่ายรัฐในชั้นศาล จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา ความหมาย วิวัฒนาการ และวัตถุประสงค์ของเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล รวมทั้งศึกษาถึงพัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยแยกศึกษาเป็นประเด็นตามหัวข้อการศึกษาได้ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

การศึกษาถึงแนวคิดเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐาน จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับระบบกฎหมายและระบบการดำเนินคดีอาญาเสียก่อน ซึ่งในนานาอารยประเทศทั่วโลกมีระบบกฎหมายที่ใช้กันอยู่ 2 ระบบ คือ ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) และระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law)¹ ในส่วนระบบการดำเนินคดีอาญานั้น เมื่อพิจารณาตามประวัติความเป็นมาของระบบการดำเนินคดีอาญาแล้ว กล่าวได้ว่า ระบบการดำเนินคดีอาญามี 2 ระบบคือ²

1) การดำเนินคดีอาญา “ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่ไม่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้มีองค์กรในการดำเนินคดีที่ต่างหากจากกัน แต่การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของบุคคลหรือองค์กรเดียว กล่าวคือ การดำเนินคดีอาญาทั้งหมดตกอยู่ในมือของผู้พิพากษาหรือศาล ซึ่งการพิสูจน์พยานหลักฐานของระบบไต่สวน จะไม่มีหลักเกณฑ์เคร่งครัดดังเช่นระบบกล่าวหา เพราะมุ่งหวังเอาผลที่จะได้รู้ถึงความเท็จหรือจริงมากกว่า³ และในการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนนี้ผู้ถูก

¹ สมชาย วิมลสุข. (2549). บทบาทของศาลในชั้นต้นในการค้นหาความจริง. หน้า 1.

² คณิต ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 55-57.

³ ประมูล สุวรรณสร. (2526). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน. หน้า 2.

ได้สวนแทบจะไม่มีสิทธิอะไรเลย เขามีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง กล่าวคือ เป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) และอาจสรุปลักษณะสำคัญของระบบได้สวนได้ดังนี้⁴

(1) ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการพิจารณาคดีมีอำนาจที่จะสืบพยานเพิ่มเติมหรือลดสืบพยาน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงให้ได้ใกล้เคียงมากที่สุด การกำหนดระเบียบวิธีเกี่ยวกับการสืบพยานมีน้อย ศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจได้กว้างขวางและยืดหยุ่นได้มาก

(2) การพิจารณาคดีโดยเฉพาะคดีอาญา จะมีลักษณะเป็นการดำเนินการระหว่างศาลกับจำเลย โจทก์มีบทบาทเป็นเพียงผู้ช่วยเหลือศาลค้นหาพยานหลักฐาน ส่วนระดับความช่วยเหลือที่โจทก์กับศาลจะร่วมมือกันมีน้อยมากเพียงใดขึ้นอยู่กับระบบแต่ละประเทศ เช่น ในประเทศฝรั่งเศส พนักงานอัยการอาจขึ้นนั่งซักถามพยานบนบัลลังก์เคียงคู่ผู้พิพากษาได้

(3) ไม่มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะไม่มีบทคัดพยาน (Exclusionary Rule) ที่เด็ดขาด แต่เปิดโอกาสให้มีการเสนอพยานหลักฐานทุกชนิดมาสู่ศาล และศาลมีอำนาจใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวาง

2) การดำเนินคดีอาญา “ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)” คือ ระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแยกหน้าที่สอบสวนฟ้องร้องและหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีออกจากกัน ให้องค์กรในการดำเนินคดีอาญาต่างหากจากกันเป็นผู้ทำหน้าที่ทั้งสองนั้น และยกฐานะของผู้ถูกกล่าวหา (ผู้ต้องหาและจำเลย) จากการเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) ขึ้นเป็น “ประธานในคดี” (Prozess-subjekt) และอาจสรุปลักษณะสำคัญของระบบกล่าวหาได้ดังนี้⁵

(1) ศาลมีบทบาทจำกัด โดยเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติม หรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแสวงหาพยานหลักฐาน

(2) โจทก์กับจำเลยมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด ในคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐานเพิ่มเติมแต่อย่างใด และหน้าที่ในการพิสูจน์การกระทำความผิดเป็นหน้าที่ของโจทก์โดยเฉพาะ

(3) มีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลยพินิจได้น้อย มีบทคัดพยานเด็ดขาด (Exclusionary Rule) ไม่ยอมให้ศาลรับพยานเข้าสู่สำนวนความ และการใช้คำถามในการซักถามพยานหรือถามค้านพยาน ต้องเป็นไปตามกฎเกณฑ์โดยเคร่งครัด ดังนั้น ศาลอาจยกฟ้องโจทก์ทั้งๆ ที่ปรากฏว่า จำเลยกระทำผิดได้ ถ้าพยานหลักฐานที่โจทก์นำมาแสดงต่อศาลนั้นเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ

⁴ อุดม รัฐอมฤต. (2538, มิถุนายน). “ผลของข้อสันนิษฐานตามกฎหมายต่อการกำหนดหน้าที่สืบพยานในคดีอาญา.” วารสารนิติศาสตร์, 25, 2. หน้า 306.

⁵ แหล่งเดิม. หน้า 306-307.

ระบบกล่าวหาเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ แท้ที่จริงแล้วมิใช่ระบบการดำเนินคดีอาญาใหม่ แต่เป็นระบบการดำเนินคดีอาญาที่มีการแก้ไขข้อบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั่นเอง กล่าวคือ การที่นานาประเทศเลิกใช้การดำเนินคดีอาญาระบบไต่สวนนั้นก็เพราะเห็นกันว่า ในการดำเนินคดีอาญาตามระบบไต่สวนผู้พิพากษามีอำนาจมากเกินไป มักมีอคติความลำเอียง และมักรู้สึกว่าคุณเป็นองค์กรที่มีหน้าที่ปราบปราม ฉะนั้น เพื่อลดอำนาจของผู้พิพากษาและขจัดข้อผิดพลาดดังกล่าว จึงได้มีการตัดอำนาจผู้พิพากษาในส่วนที่เกี่ยวกับการสอบสวนฟ้องร้องออกไป ให้องค์กรอีกองค์กรหนึ่ง คือ “อัยการ” หรือ “พนักงานอัยการ” เป็นผู้ใช้หรือเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนอำนาจหน้าที่ของศาลก็คงเหลือแต่ “อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี”⁶

โดยสาระสำคัญความแตกต่างที่ชัดเจนของทั้ง 2 ระบบในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญาก็คือ หน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงในประเด็นที่มีการกล่าวหา กล่าวคือ ระบบไต่สวน หน้าที่นำสืบตกอยู่กับศาล โดยโจทก์เป็นผู้ช่วยในการค้นหาความจริง ส่วนระบบกล่าวหา หน้าที่นำสืบตกอยู่กับโจทก์เป็นสำคัญ โดยศาลต้องวางตัวเป็นกลาง⁷

ทฤษฎีการค้นหาข้อเท็จจริงตามระบบกล่าวหาหรือระบบไต่สวนเป็นเพียงความเหมาะสมในแต่ละประเทศเท่านั้น เมื่อนำความคิดที่ปฏิบัติใช้อยู่ในหลายๆ ประเทศขึ้นมาจัดตั้งเป็นระบบขึ้น ซึ่งประเทศต่างๆ ก็หาได้ยึดถือระบบใดระบบหนึ่งเป็นหลักไม่ เพราะต่างก็มีแนวทางปฏิบัติในการแสวงหาข้อเท็จจริงเป็นไปตามแนวความคิดของตนหรือตามความเหมาะสมในวัฒนธรรมและประเพณีที่มีอยู่ในประเทศของตน เมื่อตรงกับหลักการแสวงหาข้อเท็จจริงในระบบใดก็เทียบกับระบบนั้นหรือรวมทั้งสองระบบเข้าด้วยกัน การแสวงหาข้อเท็จจริงในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมต้องเป็นไปตามความเป็นอยู่ของคนไทย เพราะกฎหมายเกิดขึ้นจากวัฒนธรรมและประเพณีของคนไทย จึงไม่อาจเรียกว่าเป็นระบบกล่าวหาหรือไต่สวนได้

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาล่าสุดฉบับปัจจุบัน ในส่วนของการเปิดเผยพยานหลักฐานจะมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ และให้ความเป็นธรรมเพียงใดนั้น ปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงคือ ระบบกฎหมายและสภาพสังคมของไทยซึ่งนักกฎหมายส่วนใหญ่เห็นว่าระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของไทยเป็นระบบผสม โดยนำหลักการระบบกล่าวหาในเรื่องการกำหนดหน้าที่ในการนำสืบได้ตกอยู่กับโจทก์มาใช้ แต่ในขณะเดียวกันก็ให้อำนาจแก่ศาลที่จะค้นหาข้อเท็จจริงเพิ่มเติมได้ในกรณีที่เห็นสมควรเพื่อก่อให้เกิดความเป็นธรรมในการดำเนินคดี⁸

⁶ คณิศ ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 55-57.

⁷ อุคม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 307.

⁸ จิตติ เจริญจำ. (2538). พยานในคดีอาญา. หน้า 14-15.

⁹ อุคม รัฐอมฤต. เล่มเดิม. หน้า 308.

ในส่วนระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญานั้น ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ระบบการดำเนินคดีอาญาในปัจจุบันในนานาอารยประเทศไม่ว่าจะเป็นประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) หรือประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) จะใช้วิธีการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหาทั้งสิ้น จะมีความแตกต่าง แต่เฉพาะหลักการค้นหาความจริง กล่าวคือ ในระบบคอมมอนลอว์จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ส่วนในระบบประมวลกฎหมายหรือระบบซีวิลลอว์จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้ (Non – Adversarial System หรือ Inquisitorial system)¹⁰

2.1.1 วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory)

ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ วิธีการค้นหาความจริง จะใช้ระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความ การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีโดยประชาชน (Popular prosecution)¹¹ โดยใช้วิธีค้นหาความจริงแบบต่อสู้คดีกัน (Adversarial System หรือ Fight Theory) ซึ่งระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาสำหรับประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ตามระบบนี้เป็นการต่อสู้ระหว่างฝ่ายโจทก์และจำเลย การค้นหาความจริงจะต้องอาศัยการกระทำต่างๆ ของคู่ความ คู่ความมีหน้าที่นำพยานหลักฐานต่างๆ มาแสดงเพื่อประโยชน์แก่คดีของตน บทบาทของคู่ความในคดีจึงกระตือรือร้น (Active) การดำเนินคดีเป็นลักษณะการต่อสู้คดี การค้นหาความจริงจะอาศัยการถามค้าน (Cross Examination) เป็นสำคัญ เพื่อมุ่งหมายให้ได้ความจริงเพิ่มอีกทางหนึ่งจากการถามค้าน สำหรับศาลนั้นจะทำหน้าที่เป็นคนกลางหรือวางเฉย (Passive Vole) ศาลมีหน้าที่ควบคุมการพิจารณาให้ดำเนินไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของศาลจึงต้องรอให้คู่ความนำเสนอข้อมูลในการพิจารณา¹² ระบบนี้มีจุดอ่อนตรงที่ว่า คู่ความมักจะนำพยานหลักฐานที่เป็นประโยชน์แก่คดีของตนมาแสดงเท่านั้น ศาลไม่อาจเข้าไปแสวงหาข้อเท็จจริงโดยตนเองได้มากนัก หากศาลจะเข้าไปสอดแทรกในการค้นหาความจริงก็จะถูกมองว่าลำเอียงเข้ากับคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ด้วยเหตุนี้ ประเด็นบางข้อจึงขาดหายไปไม่ปรากฏในการพิจารณาคดี¹³

การดำเนินคดีอาญาในระบบนี้มีความเชื่อว่า การจะพบความจริงแห่งคดีนั้น จะต้องเป็นการต่อสู้เชิงแข่งขันกันระหว่างคู่ความทั้งสองฝ่าย โจทก์ในคดีจึงมีฐานะเท่าเทียมกับจำเลยอันมีลักษณะเช่นเดียวกับคดีแพ่ง แต่ละฝ่ายจะมีสิทธิที่จะนำพยานหลักฐานมาแสดงต่อศาล ซึ่งศาล

¹⁰ คําร่างเล่มใช้ Adversary หรือ Non - Adversary

¹¹ สมชาย วิมลสุข. เล่มเดิม. หน้า 10.

¹² John H. Langbein. (1977). **Comparative Criminal Procedure: Germany.** p. 83.

¹³ สมทรัพย์ อำนวย. (2541). **บทบาทศาลในชั้นพิจารณากับการค้นหาความจริงในคดีอาญา.** หน้า 19.

จะต้องพิจารณาพิพากษาคดีไปตามพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาแสดง ไม่มีอำนาจซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบ และเมื่อโจทก์เป็นผู้ฟ้องร้อง โจทก์จึงมีหน้าที่นำสืบก่อน

ในสมัยเดิม หลักการต่อสู้คดี (Adversarial System หรือ Fight Theory) นี้ เรียกว่า “หลักอาวุธที่เท่าเทียม” จะมีการพิสูจน์ความจริงโดยการต่อสู้ด้วยกำลังกันระหว่างโจทก์กับจำเลย (Trial by Physical Battle) ด้วยเหตุนี้เองโดยสภาพที่ต่างฝ่ายต่างมุ่งหมายที่จะเอาชนะคดีกัน จึงอาจมีการปกปิดความจริงไว้ ในที่สุดระบบนี้จึงได้สร้างหลักประกันเสริมให้แก่คู่ความ คือ “หลักความเป็นธรรม” (Principle of fairness)¹⁴

2.1.2 วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System)

การค้นหาความจริงในคดีอาญาในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) หรือในระบบประมวลกฎหมาย ดำเนินไปในระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง การฟ้องคดีต่อศาลเป็นไปตามระบบการฟ้องคดีอาญาโดยรัฐ (State Prosecution) ซึ่งตามระบบดังกล่าวรัฐเป็นผู้ดำเนินการค้นหาความจริงในกรณีที่มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ทำให้องค์กรต่างๆ ของรัฐที่มีหน้าที่อำนวยความสะดวกไม่ว่าจะเป็นในขั้นก่อนฟ้องเป็นบทบาทหน้าที่ของพนักงานอัยการในการค้นหาความจริงโดยเป็นผู้รับผิดชอบในการสอบสวนฟ้องร้อง รวบรวมพยานหลักฐาน โดยมีตำรวจเป็นผู้ช่วย ส่วนในชั้นพิจารณาพิพากษาคดี บทบาทในการค้นหาความจริงเป็นหน้าที่ของศาล¹⁵ ดังนั้น ในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) โดยเฉพาะในเยอรมัน จะใช้วิธีค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้คดี (Non-Adversarial System หรือ Inquisitorial System) ซึ่งศาลมีบทบาทในการค้นหาความจริงอย่างมาก บทบาทของผู้พิพากษาจึงกระตือรือร้น (Active) การอ้างพยานการซักถามพยานก็เป็นหน้าที่ของศาล คู่ความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของศาลให้เป็นไปตามกฎหมายเท่านั้น บทบาทของคู่ความในคดีจึงเป็นเพียงผู้ช่วยศาล กระบวนการดำเนินคดี พยานหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยก็จะถูกนำมาแสดงโดยศาล ในเยอรมันนั้นเน้นในเรื่องการค้นหาความจริงตามหลักความยุติธรรมในเนื้อหา (Material Justice)¹⁶ ระบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า หลักการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip หรือ Truth Theory)¹⁷

¹⁴ ประทุมพร กลัดอำ. (2533). การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณาความอาญา. หน้า 6.

¹⁵ สมชาย วิมลสุข. เล่มเดิม. หน้า 12.

¹⁶ John H. Langbein. (1977). *Comparative Criminal Procedure: Germany*. p. 83.

¹⁷ ประทุมพร กลัดอำ. เล่มเดิม. หน้า 7.

2.2 ความหมายและวิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

2.2.1 ความหมายของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Discovery) เป็นถ้อยคำทางกฎหมาย มีความหมายว่า หยั่งรู้หรือการเปิดเผยเรื่องราวสาระของการกระทำหรือเอกสารซึ่งมีความสำคัญต่อการต่อสู้คดีของฝ่ายตรงข้าม¹⁸ การเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในทางคดี ในประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นถ้อยคำที่ใช้ในทางวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา¹⁹ โดยทั่วไปหมายถึงกระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง บางครั้งก็เรียกว่า Pre-trial Discovery²⁰ สำหรับในทางอาญานั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery in Criminal Process)²¹ ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน (Pre-trial Discovery) หมายถึง กระบวนการค้นหาข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาคดีที่ใช้กันโดยคู่ความฝ่ายหนึ่งสามารถรับทราบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเกี่ยวกับคดีที่อยู่ในความครอบครองของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งได้ ซึ่งมีใช้ทั้งในกระบวนการวิธีพิจารณาความแพ่งและอาญา อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า เป็นกระบวนการแสดงพยานหลักฐานซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความ เป็นกระบวนการซึ่งจะมีการเปิดเผยต่อกันในเรื่องพยานหลักฐาน²² การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณา เป็นกระบวนการหนึ่งของวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งพัฒนามาจากแนวคิดพื้นฐานบนหลักการของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่สำคัญ คือ การยืนยันถึงหน้าที่ที่รัฐมีอยู่ในอันที่จะต้องให้หลักประกันแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial)²³ สำหรับการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาในชั้นพิจารณานั้น เป็นการเปิดเผยข้อเท็จจริง เรื่องราว หรือพยานหลักฐานในระหว่างการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งเป็นการเปิดเผยต่อเนื่องจากชั้นพิจารณา เมื่อมีข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานเพิ่มเติมเข้ามา ทั้งนี้ คงอยู่ภายใต้

¹⁸ โกศล โสภาคย์วิจิตร. (2525). พจนานุกรมกฎหมายอังกฤษ-ไทย. หน้า 62.

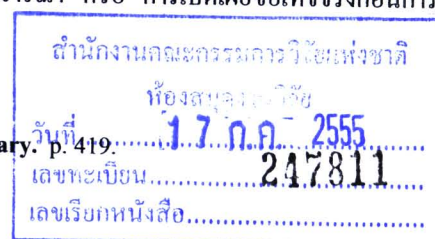
¹⁹ พินารัตน์ จินพิทักษ์. (2548). สิทธิของจำเลยในการได้รับการเปิดเผยข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพยานหลักฐานก่อนการสืบพยานในคดีอาญา. หน้า 25.

²⁰ ในบางครั้งอาจใช้คำว่า “การค้นหาข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา” หรือ “การเปิดเผยข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณา.”

²¹ กาญจนา ศรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 8.

²² Henry Campbell Black. (1979). Black's Law Dictionary. p. 419.

²³ กาญจนา ศรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 1.

กฎเกณฑ์ในเรื่องการเปิดเผยหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานเช่นเดียวกับขั้นก่อนการพิจารณา (pre-trial) ซึ่งไม่มีใครมีปัญหาเท่าใดนัก²⁴

2.2.2 วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐาน

วิวัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานก่อนการสืบพยาน มีแนวคิดพื้นฐานมาจาก ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา²⁵ ที่ใช้ระบบกล่าวหา (Accusatory System) ซึ่งมีกระบวนการพิจารณาคดีภายใต้หลักการที่ว่า “คู่ความมีสิทธิเท่าเทียมกัน” โดยมีลักษณะเด่นก็คือศาลจะมีบทบาทจำกัดเป็นเพียงผู้ตัดสินคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการสืบพยานเพิ่มเติมหรือช่วยคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในการแสวงหาพยานหลักฐาน การดำเนินกระบวนการพิจารณาจะมีกฎเกณฑ์การสืบพยานที่เคร่งครัดมาก ศาลมีโอกาสใช้ดุลพินิจได้น้อย จึงทำให้คู่ความทั้งสองฝ่ายมีบทบาทสำคัญเป็นคู่ต่อสู้ซึ่งกันและกันอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะในคดีอาญา ศาลจะไม่ช่วยโจทก์แสวงหาพยานหลักฐาน²⁶ และระบบนี้ถือว่าพนักงานอัยการมีฐานะเป็นคู่ความในคดีที่เท่าเทียมกับจำเลย²⁷ ลักษณะของการดำเนินคดีอาญาของกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายคอมมอนลอว์ดังกล่าว จึงมีลักษณะดังเช่นเอกชนคนหนึ่งฟ้องเอกชนอีกคนหนึ่ง ผู้ฟ้องหรือโจทก์กับผู้ถูกฟ้องหรือจำเลยจึงถือได้ว่ามีฐานะเท่าเทียมกันทำนองเดียวกับโจทก์และจำเลยในคดีแพ่ง²⁸ ส่วนระบบกฎหมายซีวิลลอว์ (Civil Law) นั้นแม้จะมีได้บัญญัติในเรื่องกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานไว้ก็ตาม แต่เนื่องจากระบบค้นหาความจริงของระบบกฎหมายซีวิลลอว์ให้อำนาจศาลในการตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่เข้าสู่กระบวนการพิจารณาคดีอย่างกว้างขวาง ศาลจึงมีบทบาทในการค้นหาความจริงโดยไม่วางเฉย ส่วนคู่ความไม่มีบทบาทในการต่อสู้กันเพื่อค้นหาความจริงเช่นเดียวกับคู่ความในระบบกฎหมายคอมมอนลอว์²⁹

²⁴ แหล่งเดิม. หน้า 9.

²⁵ วิสาร พันชนะ. (2521, กันยายน-ตุลาคม). “วิธีพิจารณาความอาญาในสหรัฐอเมริกา.” *ดุลพินิจ*, 25, 5. หน้า 58-60.

²⁶ เจ่มชัย ชุตินวงศ์. (2542). *คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน*. หน้า 4.

²⁷ กุลพล พลวัน. (2524, พฤษภาคม). “ลักษณะทั่วไปของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.” *วารสารอัยการ*, 4, 41. หน้า 49.

²⁸ คณิต ณ นคร ง (2528, กันยายน). “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน.” *วารสารนิติศาสตร์*, 15, 3. หน้า 3-4.

²⁹ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. แหล่งเดิม. หน้า 8.

2.3 วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญา

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีอาญา (Discovery) มีวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มีการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญา คือ

- 1) เพื่อสนับสนุนให้มีข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานที่สมบูรณ์ที่สุดมาแสดง
- 2) เพื่อลดโอกาสของความผิดพลาดอันเกิดจากพยานหลักฐานเท็จ
- 3) เพื่อจัดร่องรอยของการดำเนินคดีที่ถือว่าเป็นการต่อสู้³⁰

วัตถุประสงค์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery) ทั้ง 3 ประการดังกล่าวนี้มีเป้าหมายอยู่ที่การค้นหาความจริง³¹ และการที่จะได้มาซึ่งความจริงนั้นจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักการพิจารณาความอาญาที่สำคัญคือ รัฐต้องให้หลักประกันแก่จำเลยว่าจะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรม (fair trial)³² ทั้งก่อนพิจารณาและระหว่างพิจารณาคดีของศาล³³ แต่โดยที่รูปแบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศอังกฤษและสหรัฐอเมริกาถือถือการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหา ซึ่งถือว่าพนักงานอัยการเป็นคู่คดีเท่าเทียมกับจำเลย³⁴ และมีสิทธิเสนอพยานหลักฐานอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งๆ ที่ในความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ เพราะพนักงานอัยการมีฐานะเป็นเจ้าพนักงานของรัฐซึ่งมีกลไกในการแสวงหาพยานหลักฐานมากมาย ในขณะที่จำเลยมักจะเป็นคนยากจนและด้อยการศึกษา ขาดเครื่องมือในการแสวงหาพยานหลักฐาน เมื่อจำเลยซึ่งอยู่ในสภาพที่ด้อยกว่ารัฐทั้งฐานะและโอกาส แล้วยังไม่สามารถล่วงรู้พยานหลักฐานของพนักงานอัยการได้ ก็ย่อมปราศจากความพร้อม เพราะไม่อาจรู้ได้ว่าพยานหลักฐานที่พนักงานอัยการจะใช้อ้างต่อศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดของเขามีประการใดและมีความถูกต้องแท้จริงเพียงใด ดังนั้น สิ่งหนึ่งที่มักจะปรากฏให้เห็นอยู่เสมอในการพิจารณาคดีอาญาในระบบกล่าวหา ก็คือ การสร้างความประหลาดใจให้ปรากฏแก่จำเลยด้วยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จำเลยนั้นไม่อาจคาดคิดมาก่อน (surprise evidence) ซึ่งนับว่าเป็นการกระทบกระเทือนต่อความเป็นธรรมที่จำเลยควรจะได้รับ และเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงเป็นอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงได้มีการนำเอากระบวนการที่เรียกว่า การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery) มาใช้ในคดีอาญา โดยชี้ให้เห็นถึงความ

³⁰ กาญจนา ตรีแสน. เล่มเดิม. หน้า 13.

³¹ Thomas J. Gardner. (1988). **Criminal Evidence, Principle, cases and Reading.** p. 10.

³² Jerry E. Norton. (1970, January). "Discovery in the Criminal Process." **The Journal of Criminal law, Criminology and Police Science**, 61. p. 11.

³³ Weston, Paul B. and Kenneth M. wells. (1976). **Criminal Evidence for Police.** p. 314.

³⁴ กุลพล พลวัน. เล่มเดิม. หน้า 49.

บทพร่องของทฤษฎีที่ทำให้จำเลยตกอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่ารัฐ³⁵ ซึ่งส่งผลกระทบในประการสำคัญคือ ความเป็นธรรมในการพิจารณาคดีและเป็นอุปสรรคต่อการค้นหาความจริงดังกล่าวมาแล้ว ทั้งนี้ โดยเห็นว่า การให้โอกาสแก่จำเลยได้เข้าถึงข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานที่จะทำให้ประเด็น ในคดีกระจ่างขึ้น ย่อมจะทำให้การดำเนินคดีอาญามุ่งไปสู่การค้นหาความจริงได้สมบูรณ์มากที่สุด สมดังวัตถุประสงค์ของระบบการดำเนินคดีอาญาสมัยใหม่ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป อันจะ ทำให้การพิจารณาคดีอาญาดำเนินไปอย่างเป็นธรรม ซึ่งหลักดังกล่าวนี้ ศาลสูง (Supreme Court) ของสหรัฐอเมริกาได้เคยกล่าวไว้ว่า “การเปิดเผยดีกว่าที่จะปกปิด” (suppression) ข้อเท็จจริงต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับคดี เพราะจะเป็นการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เป็นไปโดยถูกต้อง และในทางปฏิบัติศาลของมลรัฐก็เริ่มที่จะยอมรับผลดังกล่าวนี้ยิ่งขึ้น ศาลของบางมลรัฐถึงกับ อนุญาตให้มีการเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานในคดีอาญาก่อนพิจารณามากเสียยิ่งกว่าศาล รัฐบาลกลางเสียอีก โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ ดังกล่าวแล้วข้างต้น³⁶

การเปิดเผยพยานหลักฐานในคดีอาญาเมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคดีแพ่งนั้น ระบบ กฎหมายคอมมอนลอว์ (Common Law) ในคดีแพ่ง การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงใน คดีอาญาก่อนพิจารณา (Discovery) เป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่ใช้กันมากเพื่อประโยชน์ใน การตัดทอนประเด็นข้อพิพาทให้น้อยลง โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 3 ประการ คือ

- 1) เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่า ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับคดีทุกประการจะถูกเปิดเผยในชั้น พิจารณา
- 2) เพื่อให้ประเด็นในการพิจารณาจำกัดอยู่แต่ที่เป็นข้อพิพาทแห่งคดีจริงๆ และ
- 3) เพื่อให้คู่ความได้มีโอกาสประนีประนอมยอมความกัน ทำให้การดำเนินคดีเป็นไป อย่างรวดเร็วโดยเร็ว³⁷

การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีแพ่ง (Pre-trial Discovery) นี้ ได้รับการปฏิบัติติดต่อกันมาอย่างกว้างขวางและจริงจัง ส่วนในคดีอาญาเพิ่งจะมีการเปิดเผย พยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณา เมื่อเร็วๆ นี้ การเปิดเผยพยานหลักฐานจึงเริ่มแนวคิดที่ จะต้องการตัดทอนแบบพิธีการและความยุ่งยากต่างๆ ในการพิจารณาคดีแพ่งให้ลดลงมากที่สุด³⁸ แต่ แนวคิดของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีแพ่งและคดีอาญานั้นยังคง

³⁵ Jerry E. Norton. Op.cit. p. 14.

³⁶ กาญจนา ตริแสน. เล่มเดิม. หน้า 13-15.

³⁷ พรเพชร วิชิตชลชัย ก (2528). กฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายประเทศอื่นในสกุลกฎหมายคอมมอนลอว์ หน้าที่ 14 ในเอกสารการสอนชุดวิชาระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. หน้า 817.

³⁸ พรเพชร วิชิตชลชัย ข (2528). เอกสารชุดวิชาระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ. หน้า 817.

มีพื้นฐานที่แตกต่างกันอยู่ กล่าวคือ ในคดีอาญานั้นจะมีความหมายและขอบเขตที่ค่อนข้างจะจำกัดมากกว่าคดีแพ่ง ในขณะที่คดีแพ่งนั้นสามารถจะกระทำได้โดยสมบูรณ์ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า การเปิดเผยข้อเท็จจริงในคดีอาญาก่อนพิจารณาคดีแพ่งนั้นไม่อาจนำมาเปรียบเทียบกันได้เลย ทั้งนี้ ลักษณะของประเด็นข้อพิพาทในคดีอาญา อันตรายของการข่มขู่พยาน และอันตรายที่เกิดขึ้นจากการเบิกความเท็จและการเลี้ยมสอนให้มีการเบิกความยังคงมีอยู่ เหตุผลอีกประการหนึ่งคือความไม่ได้สัดส่วนของภาระการพิสูจน์ (burden of proof) ที่พนักงานอัยการมีภาระจะต้องพิสูจน์ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดโดยปราศจากข้อสงสัย แต่ฝ่ายผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้น ไม่มีหน้าที่ประการใดเลยที่จะต้องเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีให้พนักงานอัยการทราบ ทนายความของจำเลยมีความรับผิดชอบเพียงว่า จำเลยซึ่งเป็นลูกความของเขานั้น จักต้องได้รับความเที่ยงธรรมในการพิจารณาคดีจากรัฐ และต้องการให้ฝ่ายรัฐเป็นฝ่ายพิสูจน์ถึงความผิดของลูกความของเขาโดยปราศจากข้อสงสัยเท่านั้น ดังนั้น การเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงก่อนพิจารณาในคดีอาญาโดยสมบูรณ์เต็มรูปแบบเช่นในคดีแพ่งนั้น มลรัฐส่วนใหญ่ในประเทศสหรัฐอเมริกาจึงยังคงปฏิเสธอยู่

ฉะนั้น สิ่งที่ปรากฏให้เห็นเด่นชัดก็คือ ในคดีอาญานั้น มีลักษณะที่พิเศษแตกต่างไปจากคดีแพ่ง โดยที่คดีแพ่งจะเริ่มเป็นคดีเมื่อมีการฟ้องต่อศาล ส่วนคดีอาญาจะเริ่มเป็นคดีเมื่อเรื่องเกิดหรืออ้างหรือเชื่อว่าได้เกิดขึ้นคดีอาญาจึงเริ่มเป็นคดีก่อนถึงศาล³⁹ ซึ่งคดีแพ่งนั้นมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันสิทธิของเอกชนที่มีต่อกัน โดยให้บุคคลที่ต้องเสียหายบังคับสิทธิของตนเองจากผู้ที่ทำให้เกิดความเสียหายหรือผู้ที่ต้องรับผิดชอบ โดยเป็นการบังคับให้คืนสู่สภาพก่อนเกิดความเสียหายเท่าที่สามารถจะเป็นไปได้ ผลแห่งความรับผิดชอบจึงเป็นเรื่องของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายมากกว่าการแก้แค้นทดแทน⁴⁰ อย่างในคดีอาญา ในส่วนกฎเกณฑ์ของการเปิดเผยพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงในคดีอาญาย่อมแตกต่างไปจากที่ปรากฏอยู่ในคดีแพ่งอย่างมาก⁴¹ เนื่องจาก คดีแพ่งเป็นเรื่องระหว่างเอกชนกับเอกชนที่มีความเท่าเทียมกัน แต่คดีอาญาเป็นเรื่องที่กระทบต่อส่วนรวม⁴² ในคดีแพ่งโดยหลักการแล้วใช้หลักในการดำเนินคดีที่เรียกกันว่า “หลักความตกลง” (negotiation principle) แต่การดำเนินคดีอาญาใช้หลักที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “หลักการตรวจสอบ” (examination) กล่าวคือในการดำเนินคดีแพ่งโดยหลักแล้วคู่ความสามารถทำความตกลง

³⁹ คณิศ ฅ นคร จ (2551). ภูมิธรรมและบทบาทของพนักงานอัยการ. หน้า 107.

⁴⁰ เปรมศักดิ์ ชื่นชวน. (2550). การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาคดีในคดีอาญา. หน้า 15.

⁴¹ Jerry E. Norton. เล่มเดิม. หน้า 31.

⁴² คณิศ ฅ นคร จ (2552). กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาคการดำเนินคดี. หน้า 46.

กันได้มีการประนีประนอมยอมความกันเมื่อไรก็ได้⁴³ และศาลจะต้องดำเนินการไปตามข้อตกลงของคู่ความเสมอหากข้อตกลงนั้นไม่ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน เหตุนี้คู่ความในคดีแพ่งจึงสามารถทำกันในเรื่องพยานหลักฐานได้ แต่ในคดีอาญาจะมีการทำกันในเรื่องพยานหลักฐานไม่ได้โดยเด็ดขาด ทั้งนี้ ในคดีอาญาต้องมีการตรวจสอบความจริงแท้ของเรื่อง และต้องตัดสินไปตามความจริงที่ตรวจสอบได้ความนั้น⁴⁴ โดยเจ้าพนักงานและศาลมีอำนาจหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงได้โดยไม่มีข้อผูกมัดใดๆ⁴⁵ นอกจากนี้ในคดีแพ่งยังมีจุดมุ่งหมายให้คดีได้เป็นไปด้วยความรวดเร็วหรือมีบทบัญญัติที่เป็นการเสริมหลักความรวดเร็วในการดำเนินคดี⁴⁶ แต่ในคดีอาญาเป้าหมายของการดำเนินคดีอาญา คือ การชี้ขาดเรื่องที่กล่าวหา⁴⁷ ซึ่งมีได้มุ่งเน้นความรวดเร็วเช่นอย่างคดีแพ่งแต่อย่างใด

2.4 พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทย

พัฒนาการของการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามกฎหมายไทยต้องศึกษาถึงกฎหมายลักษณะพยานหลักฐานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงกระบวนการตรวจสอบหรือการเข้าถึงพยานหลักฐานของจำเลย ซึ่งได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ ดังนี้

2.4.1 ยุคก่อนประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาลับปัจจุบัน

เดิมวิธีการในเรื่องพยานหลักฐานวิวัฒนาการไปตามวิธีการในเรื่องโทษ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ยุค คือ ยุคฝูงชน ยุคศาสนา ยุคกฎหมาย และยุควิทยาศาสตร์ ในยุคฝูงชนการลงโทษในครอบครัวควบคุมไปกับการลงโทษระหว่างครอบครัว อำนาจการลงโทษอยู่ที่หัวหน้าครอบครัวความผิดที่ลงโทษเป็นชนิดที่เกิดขึ้นต่อหน้าต่อตา จึงไม่ต้องอาศัยพยานหลักฐานอะไร ส่วนในยุคศาสนาการลงโทษกระทำในนามของพระเจ้า จึงต้องมีวิธีการให้ 2 ฝ่ายที่พิพาทกันมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ต่อพระเจ้า เช่น มีการดำเนิน ลุยเพลิงกัน ใครได้รับอันตรายถือว่าเป็นผู้ผิด ผู้ไม่ได้รับอันตรายถือว่าเป็นผู้ถูกฟ้อง

⁴³ เปรมศักดิ์ ชื่นชวน. (2550). การเปิดเผยพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงก่อนการพิจารณาตัดสินคดีอาญา. หน้า 15.

⁴⁴ คณิต ณ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 107.

⁴⁵ คณิต ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 50.

⁴⁶ คณิต ณ นคร จ เล่มเดิม. หน้า 46.

⁴⁷ คณิต ณ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 46.

เป็นผู้บริสุทธิ์ โดยเข้าใจว่าพระเจ้าเป็นผู้บันดาลให้เป็นไปเช่นนั้น ต่อมาในยุคกฎหมายจึงมีกฎหมายลักษณะพยานกำหนดว่าพยานชนิดใดที่จะนำมาสืบได้ตลอดจนวิธีการสืบพยาน หลังจากนั้นจึงมาถึงยุควิทยาศาสตร์ซึ่งมีการพิสูจน์ความจริงโดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญเพื่อช่วยค้นหาตัวผู้กระทำ ความผิดให้รวดเร็วแน่นอนยิ่งขึ้น⁴⁸ สำหรับเหตุผลที่ในอดีตกฎหมายลักษณะพยานของประเทศไทย ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานเอาไว้อย่างชัดเจนนั้น เนื่องมาจากการพิจารณาความอาญาในอดีตศาลจะใช้การตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ถูกกล่าวหาตามระบบจารีต นครบาล ซึ่งศาลเป็นองค์กรเดียวที่จะทำหน้าที่เป็นทั้งโจทก์และเป็นผู้ชำระความเอง การพิจารณาคดี จึงเป็นเรื่องระหว่างศาลกับจำเลย โดยที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะอยู่ในฐานะเป็น “กรรมในคดี” (Prozess-objekt) กล่าวคือ ศาลต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าจำเลยได้กระทำความผิดตามที่โจทก์ กล่าวหา จนกว่าจะได้สืบพิสูจน์ให้ศาลเชื่อว่าจำเลยบริสุทธิ์ ดังนั้น ผู้ต้องหาหรือจำเลยในอดีตจึง ไม่มีสิทธิในการดำเนินกระบวนการพิจารณาใดๆ เลย มีสภาพไม่ต่างอะไรกับวัตถุชิ้นหนึ่ง⁴⁹ แม้แต่การ ตรวจสอบค้นหาความจริงจากผู้ต้องหาหรือจำเลยก็ใช้วิธีดำเนินด้วยความรุนแรงและทารุณ โดยการ ทรมานร่างกาย จึงส่งผลให้สิทธิที่ผู้ต้องหาหรือจำเลยจะได้รับการเปิดเผยพยานหลักฐานจากโจทก์ หรือศาล กฎหมายจึงมิได้กำหนดรองรับสิทธิดังกล่าวเอาไว้เช่นกัน

2.4.2 ยุคที่มีการประกาศใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

2.4.2.1 ช่วงก่อนมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547

บทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตาม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย เดิมได้กำหนดไว้ในมาตรา 8 บัญญัติว่า “นับแต่ เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้...

(3) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือ ขอสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม

(4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ

ถ้าจำเลยมีทนาย ทนายนั้นย่อมมีสิทธิทำนองเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วนั้นด้วย”

ตามมาตรา 8 (3) บัญญัติให้จำเลยและทนายจำเลยมีสิทธิตรวจสอบสำนวนการ ไต่สวนมูลฟ้องหรือสำนวนการพิจารณาของศาลได้ และมีสิทธิคัดสำเนาหรือขอสำเนาที่รับรองว่า ถูกต้องได้ด้วย ซึ่งสิทธิในส่วนนี้เป็นสิทธิที่ปฏิบัติกันเป็นสากล ส่วนมาตรา 8 (4) ซึ่งบัญญัติให้

⁴⁸ โสภณ รัตนกร. (2549). คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน. หน้า 10-11.

⁴⁹ คณิต ฌ นคร ก เล่มเดิม. หน้า 47.

จำเลยและทนายจำเลยมีสิทธิตรวจดูสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ บทบัญญัติมาตรา 8 (4) มีลักษณะคล้ายกับมาตรา 8 (3) นั่นเอง

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 240 บัญญัติว่า “เมื่อมีเอกสารใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดู ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งตามที่เห็นสมควร”

บทบัญญัติมาตรา 240 ใช้กับการอ้างเอกสารเป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลเท่านั้น ซึ่งกำหนดให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดูความถูกต้องของเอกสารที่อ้างเป็นพยานหลักฐาน ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งได้ตามที่เห็นสมควร

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 242 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ในระหว่างสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณา สิ่งของซึ่งเป็นพยานวัตถุต้องให้คู่ความหรือพยานตรวจดู”

นอกจากนี้เดิมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล โดยการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานเหมือนกับกระบวนการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีแพ่งแต่อย่างใด ดังนั้น เพื่อให้โอกาสจำเลยในคดีอาญามีสิทธิในการต่อสู้คดีอาญาอย่างเต็มที่เหมือนกับคดีแพ่ง ทำให้จำเลยได้ทราบความจำเป็นของพนักงานอัยการที่จะอ้างพยานหลักฐานอะไรบ้างมายืนยันความผิดของตน และเพื่อมิให้คู่ความจู่โจมกันทางพยานหลักฐานโดยไม่รู้ตัว เดิมมีแนวคำพิพากษาศาลฎีกาที่วางแนวบรรทัดฐานเกี่ยวกับการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญาให้อนุโลมเอาบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา 87 (2)⁵⁰ และมาตรา 88⁵¹ มาใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวล

⁵⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 87 บัญญัติว่า ห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานใด เว้นแต่...

(2) คู่ความฝ่ายที่อ้างพยานหลักฐานได้แสดงความจำเป็นที่จะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 88 และ 90 แต่ถ้าศาลเห็นว่า เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานอันสำคัญซึ่งเกี่ยวกับประเด็นข้อสำคัญในคดี โดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของอนุमतรานี้ ให้ศาลมีอำนาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้.

⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 บัญญัติว่า เมื่อคู่ความฝ่ายใดมีความจำเป็นที่จะอ้างอิงเอกสารฉบับใดหรือคำเบิกความของพยานคนใด หรือมีความจำเป็นที่จะให้ศาลตรวจบุคคล วัตถุ สถานที่ หรืออ้างอิงความเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ศาลตั้ง เพื่อเป็นพยานหลักฐานสนับสนุนข้ออ้าง หรือข้อเถียงของตนให้ คู่ความฝ่ายนั้นยื่นต่อศาลก่อนวันสืบพยาน ไม่น้อยกว่าเจ็ดวันซึ่งบัญชีระบุพยาน โดยแสดงเอกสารหรือสภาพของเอกสารที่จะอ้าง และรายชื่อ ที่อยู่ ของบุคคล วัตถุ หรือสถานที่ซึ่งคู่ความฝ่ายนั้นระบุอ้างเป็นพยาน หรือขอให้ศาล

กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา⁵² เช่น คำพิพากษาฎีกาที่ 5053/2542 วินิจฉัยว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มิได้บัญญัติเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานในคดีอาญาไว้โดยเฉพาะ จึงต้องนำบทบัญญัติ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาใช้บังคับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

คำพิพากษาฎีกาที่ 114/2528 วินิจฉัยว่า ในการยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามิได้บัญญัติไว้โดยเฉพาะ ต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติ มาตรา 87 (2), 88 และ 90 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อโจทก์มิได้ยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาล ไม่ว่าก่อนศาลไต่สวนหรือหลังจากศาลไต่สวนพยานโจทก์ จึงต้องห้ามมิให้ศาลรับฟังพยานหลักฐานที่โจทก์นำสืบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 87 ประกอบด้วยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 เป็นต้น

จึงทำให้จำเลยในคดีอาญาพอที่จะมีโอกาสดำเนินการพยานหลักฐานของพนักงานอัยการที่จะนำมาใช้เป็นความผิดของจำเลยได้ล่วงหน้า เมื่อนำมาอนุโลมใช้แล้วความเคร่งครัดในการบังคับใช้กับฝ่ายโจทก์มากกว่าที่จะไปเคร่งครัดกับฝ่ายจำเลย ถ้าโจทก์ไม่ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานให้ถูกต้องในคดีอาญา ก็มีโอกาที่จะถูกศาลตัดพยานหลักฐานเหล่านั้นได้มากกว่ากรณีที่จำเลยไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานให้ถูกต้อง⁵³

ไปตรวจ หรือขอให้ตั้งผู้เชี่ยวชาญ แล้วแต่กรณี พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้คู่ความฝ่ายอื่นมารับไปจากเจ้าพนักงานศาล

ถ้าคู่ความฝ่ายใดมีความจำเป็นจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นคำแถลงขอระบุพยานเพิ่มเติมต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมและสำเนาบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมดังกล่าวได้ภายในสิบห้าวันนับแต่วันสืบพยาน

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลงแล้ว ถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานไว้แล้ว มีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบเพื่อประโยชน์ของตน หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุอันสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานแสดงให้เห็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความฝ่ายนั้นอาจยื่นคำร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานเช่นนั้นต่อศาลพร้อมกับบัญชีระบุพยานและสำเนาบัญชีระบุพยานดังกล่าวไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนพิพากษาคดีและถ้าศาลเห็นว่า เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม จำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานเช่นนั้น ก็ให้ศาลอนุญาตตามคำร้อง.

⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15 บัญญัติว่า วิธีพิจารณาข้อใดซึ่งประมวลกฎหมายนี้มีบัญญัติไว้โดยเฉพาะให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

⁵³ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 52.

หลักเกณฑ์การยื่นบันชีระบупยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งนั้น คำพิพากษาฎีกาที่ 1034/2503 ได้วางแนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับการยื่นบันชีระบупยานไว้ว่า บทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 88 เรื่องระบупยานหลักฐานนั้น แบ่งออกได้เป็น 3 ตอน คือตอนแรกว่าด้วยการระบупยานหลักฐานครั้งแรก ตอนที่ 2 ว่าด้วยการระบупยานเพิ่มเติมให้ระบупเพิ่มเติมได้เสมอในเมื่อฝ่ายที่สืบก่อนยังสืบไม่เสร็จ ตอนที่ 3 ว่าด้วยการระบупยานหลักฐาน ไม่ว่าจะเป็่นระบупยานครั้งแรกก็ดี ระบупยานเพิ่มเติมก็ดี หากไม่เข้าตอนแรกและ ตอนที่ 2 แล้ว ต้องขออนุญาตศาลก่อน ความประสงค์ของบทบัญญัตินี้ก็เพื่อมิให้คู่ความจู้โจมกัน ในทางพยานหลักฐานโดยไม่รู้สีกตัว ในทางปฏิบัติจึงชอบที่จะพิจารณาว่า การที่คู่ความฝ่ายใด ไม่ระบупยานภายในกำหนดนั้น เป็นโดยประสงค์จะเอาเปรียบในทางคดี หรือว่าพลั้งพลาดไป หาได้ ประสงค์จะเอาเปรียบในทางคดีไม่ และการที่ไม่ระบупยานนั้น มีทางพอจะแก้ไขไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่ง เสียหายหรือไม่ หากเป็นเรื่องไม่ใช่เอาเปรียบและมีทางจะแก้ไขไม่ให้อีกฝ่ายหนึ่งเสียหายเช่น อาจให้อีกฝ่ายหนึ่งระบупยานเพิ่มเติมและเสียค่าเสียหายให้อีกฝ่ายหนึ่งเพราะต้องเลื่อนคดี เป็นต้น ก็ชอบที่ศาลจะใช้อำนาจในตอนที่ 3 โดยสั่งตามควรแก่กรณี ทั้งนี้ เพื่อให้ความเป็นธรรมแก่ตัวความ ตามสมควร

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะได้ให้สิทธิจำเลยที่จะเข้าถึง พยานหลักฐานโดยการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลแล้ว ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไป ค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตราต่างๆ ดังนี้

มาตรา 175 เมื่อโจทก์สืบพยานเสร็จแล้ว ถ้าเห็นสมควรศาลมีอำนาจเรียกสำนวน การสอบสวนจากพนักงานอัยการมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้

มาตรา 228 ระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจ สืบพยานเพิ่มเติม จะสืบเองหรือส่งประเด็นก็ได้

มาตรา 229 ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบในศาลหรือนอกศาลก็ได้ แล้วแต่เห็นควร ตามลักษณะของพยาน

รวมทั้งในคำฟ้องคดีอาญายังเป็นช่องทางหนึ่งในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่าย รัฐในชั้นศาลด้วย ทั้งนี้ โดยการฟ้องคดีอาญานั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 ได้วางแบบฟ้องหรือหลักเกณฑ์การฟ้องไว้เป็นแนวทางอย่างแน่ชัด ฉะนั้นคำฟ้องจะต้องทำให้ ถูกต้องมาแบบที่กฎหมายกำหนด แบบฟ้องหรือหลักเกณฑ์การฟ้องที่บัญญัติไว้ในมาตรา 158 มีดังนี้ “ฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ และมี

(1) ชื่อศาลและวันเดือนปี

(2) คดีระหว่างผู้ใด โจทก์ผู้ใดจำเลย และฐานความผิด

(3) ตำแหน่งพนักงานอัยการผู้เป็นโจทก์ ถ้าราษฎรเป็นโจทก์ให้ใส่ชื่อตัวนามสกุล อายุ ที่อยู่ ชาติและบังคับ

(4) ชื่อตัว นามสกุล ที่อยู่ ชาติและบังคับของจำเลย

(5) การกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี

ในคดีหมิ่นประมาท ถ้อยคำพูด หนังสือ ภาพเขียนหรือสิ่งอื่นอันเกี่ยวกับข้อหมิ่นประมาท ให้กล่าวไว้โดยบริบูรณ์หรือคิดมาท้ายฟ้อง

(6) อ้างมาตราในกฎหมายซึ่งบัญญัติว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นความผิด

(7) ลายมือชื่อโจทก์ ผู้เรียง ผู้เขียนหรือพิมพ์ฟ้อง”⁵⁴

เมื่อคำฟ้องต้องแสดงให้เห็นถึงการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าจำเลยได้กระทำผิด ข้อเท็จจริงและรายละเอียดเกี่ยวกับเวลาและสถานที่ซึ่งเกิดการกระทำนั้นๆ อีกทั้งบุคคลหรือสิ่งของที่เกี่ยวข้องด้วยพอสมควรเท่าที่จะให้จำเลยเข้าใจข้อหาได้ดี จึงแสดงให้เห็นว่าในคำฟ้องยังถือว่าเป็นเครื่องมือในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกทางหนึ่งด้วย และในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในส่วนของคำฟ้องนั้น ศาลยังมีบทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง โดยมาตรา 172 วรรคสอง กำหนดให้ศาลมีหน้าที่ต้องอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังอีกด้วย

นอกจากนี้ มาตรา 174 ได้กำหนดให้ “ก่อนนำพยานเข้าสืบ โจทก์มีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีโจทก์ คือแถลงถึงลักษณะของฟ้อง อีกทั้งพยานหลักฐานที่จะนำสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเสร็จแล้วให้โจทก์นำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานโจทก์แล้ว จำเลยมีอำนาจเปิดคดีเพื่อให้ศาลทราบคดีจำเลย โดยแถลงข้อเท็จจริงหรือข้อกฎหมายซึ่งตั้งใจอ้างอิง ทั้งแสดงพยานหลักฐานที่จะนำสืบ เสร็จแล้วให้จำเลยนำพยานเข้าสืบ

เมื่อสืบพยานจำเลยเสร็จแล้ว โจทก์และจำเลยมีอำนาจแถลงปิดคดีของตนด้วยปากหรือหนังสือหรือทั้งสองอย่าง

ในระหว่างพิจารณา ถ้าศาลเห็นว่าไม่จำเป็นต้องสืบพยานหรือทำการอะไรอีกจะสั่งงดพยานหรือการนั้นเสียก็ได้”

การแถลงเปิดคดีนั้น สามารถทำได้ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยเพื่อให้ศาลเข้าใจแนวทางการดำเนินคดีของตน โดยแถลงถึงพยานหลักฐานต่างๆ ที่จะนำสืบเสร็จแล้ว จึงนำ

⁵⁴ ไพฑูรย์ เนติโพธิ์. (2524). “การเขียนฟ้องคดีอาญา.” บทบัณฑิต, 38, 2. หน้า 127-128.

พยานหลักฐานของตนเข้าสืบโดยฝ่ายโจทก์มีหน้าที่นำสืบก่อนแล้วฝ่ายจำเลยจึงนำพยานเข้าสืบในส่วนการแถลงปิดคดีนั้น ทั้งฝ่ายโจทก์และฝ่ายจำเลยสามารถทำได้ทั้งโดยวาจาและหนังสือเพื่อสรุปพยานหลักฐานฝ่ายตนต่อศาลว่าพยานหลักฐานเท่าที่สืบมานั้นเป็นประโยชน์ของตนอย่างไร⁵⁵ ดังนั้นจึงเห็นได้ว่า การแถลงเปิดคดีจึงเป็นเครื่องมือในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกทางหนึ่ง

2.4.2.2 ช่วงภายหลังที่มีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547⁵⁶

เดิมก่อนที่จะมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดเกี่ยวกับการการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8 (3) (4) มาตรา 240 และมาตรา 242 วรรคหนึ่งรวมทั้งได้นำบทบัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการยื่นบัญชีระบุพยาน ตามมาตรา 87 และมาตรา 88 มาอนุโลมใช้บังคับ โดยอาศัยบทบัญญัติมาตรา 15 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา นอกจากนี้ยังให้อำนาจศาลที่จะเข้าไปค้นหาข้อเท็จจริงได้โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 175 มาตรา 228 และมาตรา 229 รวมทั้งในคำฟ้องคดีอาญาตามมาตรา 158 (5) และการแถลงปิดคดีนั้นตามมาตรา 174 ยังเป็นช่องทางหนึ่งในการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลอีกด้วย ซึ่งศาลยังมีบทบาทในการอ่านและอธิบายฟ้องให้จำเลยฟังตามมาตรา 172 วรรคสอง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 โดยให้เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือ “โดยที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย⁵⁷ ได้บัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา และจำเลยในคดีอาญาไว้หลายประการ อาทิเช่น “...ผู้ต้องหาและจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม สมควรที่จะได้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญดังกล่าว จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในครั้งนี้มีดังนี้

⁵⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 316.

⁵⁶ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 121 ตอนพิเศษ 79 ก หน้า 1 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2547.

⁵⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 8⁵⁸ “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิดังต่อไปนี้...

(4) ตรวจสอบสิ่งที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ

(5) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมนั้น

(6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน

ถ้าจำเลยมีทนายความ ทนายความนั้นย่อมมีสิทธิเช่นเดียวกับจำเลยดังกล่าวมาแล้วด้วย

เมื่อพนักงานอัยการ ได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ให้ผู้เสียหายมีสิทธิตามวรรคหนึ่ง (6) เช่นเดียวกับจำเลยด้วย”

จะเห็นได้ว่า มาตรา 8 ที่แก้ไขเพิ่มเติมใหม่นี้ มีหลักการคล้ายของเดิม โดยเฉพาะ มาตรา 8 (4) และมาตรา 8 (5) เพียงแต่เพิ่มบทบัญญัติมาตรา 8 (6) ขึ้นมาใหม่ โดยให้สิทธิจำเลยหรือทนายจำเลยตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในขณะสำนวนการสอบสวนยังอยู่ที่พนักงานอัยการได้

จึงเห็นได้ว่า บทบัญญัติมาตรา 8 (6) เป็นการบัญญัติเพิ่มเติมขึ้นเพื่อรองรับสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม บัญญัติว่า “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ยังเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยาน ซึ่งเป็นกระบวนการพิจารณาคดีอาญาที่ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมขึ้นใหม่ ดังนี้

มาตรา 173/1⁵⁹ บัญญัติว่า “เพื่อให้การพิจารณาเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรมในคดีที่จำเลยไม่ให้การหรือให้การปฏิเสธ เมื่อคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือศาล

⁵⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, มาตรา 5.

⁵⁹ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, มาตรา 45.

เห็นสมควร ศาลอาจกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้ โดยแจ้งให้ผู้ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าสิบวัน

ก่อนวันตรวจพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ให้ผู้ความยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้ผู้ความฝ่ายอื่นรับไปจากเจ้าพนักงานศาล และถ้าผู้ความฝ่ายใดมีความจำนงจะยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม ให้ยื่นต่อศาลก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น

การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาตามวรรคสองจะกระทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล เมื่อผู้ร้องขอแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้นหรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ถ้าพยานเอกสารหรือพยานวัตถุใดอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้ผู้ความที่ประสงค์จะอ้างอิงขอให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุดังกล่าวมาจากผู้ครอบครองโดยยื่นคำขอต่อศาลพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุพยาน เพื่อให้ได้พยานเอกสารหรือพยานวัตถุนั้นมาก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด”

มาตรา 173/2⁶⁰ บัญญัติว่า “ในวันตรวจพยานหลักฐาน ให้ผู้ความส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ยังอยู่ในความครอบครองของตนต่อศาลเพื่อให้ผู้ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยาน หลังจากนั้นให้ผู้ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล และให้ศาลสอบถามผู้ความถึงความเกี่ยวข้องกับประเด็นและความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิงตลอดจนการยอมรับพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งเสร็จแล้ว ให้ศาลกำหนดวันสืบพยาน และแจ้งให้ผู้ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน ในกรณีที่โจทก์ไม่มาศาลในวันตรวจพยานหลักฐานให้นำบทบัญญัติมาตรา 166 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม เมื่อศาลเห็นสมควรหรือผู้ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดร้องขอ ศาลจะมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้”

หลักการและเหตุผลที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ได้กำหนดให้มีกระบวนการที่เรียกว่า การตรวจพยานหลักฐานก่อนนัดสืบพยาน รวมทั้งให้ศาลมีอำนาจสืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนด

⁶⁰ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, มาตรา 45.

วันนัดสืบพยานขึ้นเนื่องจากระบบวิธีการดำเนินคดีอาญาที่ผ่านมาไม่เอื้อต่อการที่คู่ความจะเปิดเผยข้อเท็จจริงหรือพยานหลักฐานต่อกัน ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปในลักษณะเพื่อเอาชนะกันยิ่งกว่าการร่วมกันแสวงหาความจริง ทั้งไม่มีระบบหรือวิธีการใดที่จะช่วยเหลือคู่ความในการเตรียมความพร้อมของคดี เป็นเหตุให้ต้องใช้เวลาในการพิจารณาคดีนานเกินสมควร อันเป็นภาระแก่คู่ความและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานที่ต้องมาเบิกความต่อศาล⁶¹

วัตถุประสงค์ของการกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานจึงพอจำแนก ได้ดังนี้

1) เพื่อให้กระบวนการค้นหาความจริงเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

เมื่อคู่ความแต่ละฝ่ายได้ทราบถึงพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่งล่วงหน้า ก็จะมีเวลาเพียงพอที่จะตรวจสอบความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานนั้น อันจะเป็นการลดการจู่โจมพยานหลักฐานและช่วยให้การถามค้านเพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือของพยานของอีกฝ่ายหนึ่งเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ส่วนการยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นแล้วแม้จะทำได้แต่ต้องอยู่ภายใต้หลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้เป็นพิเศษ และต้องได้รับอนุญาตจากศาลก่อน

2) เพื่อส่งเสริมให้คู่ความเปิดเผยพยานหลักฐานและยอมรับข้อเท็จจริงกันมากขึ้น

การที่คู่ความแต่ละฝ่ายได้มีโอกาสเห็นและตรวจสอบพยานหลักฐานที่คู่ความอีกฝ่ายอ้างอิง รวมทั้งศาลมีอำนาจสอบถามถึงการยอมรับพยานหลักฐานของคู่ความอีกฝ่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความขัดแย้งถึงข้อที่โจทก์ประสงค์จะให้ลงโทษและจำเลยจะได้ไม่หลงต่อสู้และหากมีการยอมรับในความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานหรือข้อเท็จจริงของอีกฝ่ายหนึ่งก็จะทำให้ประเด็นข้อโต้แย้งและระยะเวลาในการดำเนินคดีลดลงด้วย

3) เพื่อให้คู่ความได้เตรียมความพร้อมในการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล

การกำหนดให้คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นบัญชีระบุพยานและแถลงแนวทางในการนำเสนอพยานหลักฐานในวันตรวจพยานหลักฐาน จะช่วยให้ศาลและคู่ความทุกฝ่ายเข้าใจรูปคดีได้ดีขึ้นก่อนเริ่มทำการสืบพยาน

⁶¹ คณะกรรมการส่งเสริมระบบพิจารณาตัดสินคดีของคณะและต่อเนื่อง. (2547, 24 ธันวาคม). การตรวจพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2. หน้า 1. สืบค้นเมื่อ 8 กุมภาพันธ์ 2553, จาก <http://elib.coj.go.th/Article/data/articlecrimconsider2.pdf>

4) เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานไว้มิให้เกิดการสูญหายถูกทำลายหรือถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลง

การที่คู่ความต้องส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ประสงค์จะอ้างอิงต่อศาล ตั้งแต่วันตรวจพยานหลักฐาน รวมทั้งต้องขอให้ศาลเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอกมาไว้ที่ศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานจะช่วยป้องกันมิให้พยานหลักฐานนั้นสูญหายถูกทำลายหรือถูกแก้ไขเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นพยานที่อาจสูญหายหรือยากแก่การนำมาสืบในภายหลัง ศาลจะสั่งให้สืบพยานนั้นไว้ล่วงหน้าก็ได้

5) เพื่อให้การใช้วันนัดของศาลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อศาลทราบถึงแนวทางการสืบพยานของคู่ความแต่ละฝ่ายและได้ตรวจสอบถึงความจำเป็นที่จะต้องสืบพยานหลักฐานตามที่คู่ความอ้างอิงแล้วทำให้ศาลสามารถกำหนดวันนัดและใช้เวลาในการสืบพยานได้อย่างเหมาะสม

6) เพื่อให้สืบพยานได้อย่างต่อเนื่อง

ในคดีซึ่งต้องนำสืบพยานเอกสารหรือพยานวัตถุจำนวนมาก เมื่อได้พยานหลักฐานมาตั้งแต่ก่อนเริ่มสืบพยานและคู่ความมีโอกาสตรวจสอบพยานหลักฐานเหล่านั้นแล้วจะช่วยลดเหตุแห่งการเลื่อนคดีและคดีเสร็จภายในเวลาที่กำหนดไว้⁶²

หลักเกณฑ์การตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 มีดังนี้

1) เมื่อศาลมีคำสั่งกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานแล้ว

(1) ต้องแจ้งให้คู่ความทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน

(2) คู่ความทุกฝ่ายต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาก่อนวันตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน

(3) คู่ความต้องยื่นคำขอพร้อมการยื่นบัญชีระบุพยานเพื่อให้ศาลมีคำสั่งเรียกพยานเอกสารหรือพยานวัตถุจากผู้ครอบครอง โดยกำหนดให้ส่งต่อศาลก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด

(4) การยื่นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติมทำได้ 2 ระยะ คือ ก่อนการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้น โดยทำเป็นบัญชีระบุพยานเพิ่มเติม และภายหลังการตรวจพยานหลักฐานเสร็จสิ้นต้องยื่นคำร้องแสดงเหตุอันสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น หรือเป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

2) ในวันตรวจพยานหลักฐาน

⁶² แหล่งเดิม. หน้า 1-2.

(1) คู่ความต้องส่งพยานหลักฐานและพยานวัตถุที่อยู่ในครอบครองของตนเองต่อศาลเพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบ (เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั่นเอง หรือพยานหลักฐานนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยานบุคคลในชั้นสอบสวน)

(2) คู่ความแต่ละฝ่ายแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐาน

(3) ศาลต้องสอบถามคู่ความถึง

ก. ความเกี่ยวข้องของพยานหลักฐานที่อ้างอิงกับประเด็นแห่งคดี

ข. ความจำเป็นที่ต้องสืบพยานหลักฐานที่อ้างอิง

ค. การยอมรับความถูกต้องแท้จริงของพยานหลักฐานของอีกฝ่ายหนึ่ง

3) ศาลอาจมีคำสั่งให้สืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับประเด็นสำคัญในคดีไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานก็ได้⁶³

ดังนั้น บทบัญญัติของกฎหมายที่เกี่ยวกับกับการกำหนดให้ศาลใช้ดุลพินิจในการกำหนดพยานหลักฐานก่อนสืบพยานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 วรรคแรก ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่ จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศาลและองค์กรคณะผู้พิพากษาจำเป็นต้องใช้เป็นกลไกในการวางแผนกรอบในการดำเนินการนั่งพิจารณาคดีโดยต่อเนื่องได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพื่ออนุรักษ์การให้สิทธิจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยต่อเนื่องและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคแรก เกิดความสัมฤทธิ์ผล⁶⁴

2.4.2.3 ช่วงภายหลังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551⁶⁵

การแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 ให้เหตุผลในการแก้ไขเพิ่มเติมว่า “โดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับพยานหลักฐานแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้ทันสมัยและสอดคล้องกับสภาพการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม และการพัฒนาด้านเทคโนโลยีของประเทศในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้” ซึ่งการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 นี้ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติ

⁶³ แหล่งเดิม. หน้า 2-4.

⁶⁴ ธานิศ เกศพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 387-388.

⁶⁵ ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 125 ตอนที่ 30 ก หน้า 1 ลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2551.

ในภาค 5 ว่าด้วยพยานหลักฐานเป็นสำคัญ และการแก้ไขเพิ่มเติมในครั้งนี้ได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลในกรณีดังนี้

มาตรา 229/1⁶⁶ “ภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาโจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุ สถานที่ พอสั่งเขปหรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบหรือขอให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่าสิบห้าวันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน พร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้จำเลยรับไป ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย

ในการไต่สวนกรณีร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งริบหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์สินให้บุคคลที่เกี่ยวข้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานต่อศาลไม่น้อยกว่าเจ็ดวันก่อนวันไต่สวนพร้อมทั้งสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นถ้ามีรับไป

เมื่อระยะเวลาที่กำหนดให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามวรรคหนึ่งหรือวรรคสองแล้วแต่กรณี ได้สิ้นสุดลง ถ้าคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้แล้วมีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่าตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบหรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด หรือถ้าคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องฝ่ายใดซึ่งมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานเช่นนั้นแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้น อาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้น ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการสืบพยานของฝ่ายนั้นสำหรับกรณีที่คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้นได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานไว้แล้ว หรือก่อนเสร็จสิ้นการพิจารณาสำหรับกรณีที่คู่ความหรือบุคคลเช่นนั้นไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน และถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/2 วรรคสองหรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน หรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้”

⁶⁶ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551, มาตรา 13.

หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229/1 มีดังนี้⁶⁷

1) บทบัญญัติในมาตรา 229/1 นี้ได้บัญญัติขึ้นใหม่โดยกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับ “การยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานในคดีอาญา” ไว้โดยเฉพาะโดยไม่ต้องอนุโลมหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับอีกต่อไป และจะใช้ได้เฉพาะภายใต้บังคับมาตรา 173/1 ซึ่งหมายความว่า หากศาลได้ใช้ดุลพินิจในการตรวจพยานหลักฐานแล้ว ก็ต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว แต่หากศาลมิได้สั่งให้มีการตรวจพยานหลักฐานแล้วก็ต้องยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานตามมาตรา 229/1 ซึ่งมาตรา 229/1 ได้วางหลักเรื่องการยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานซึ่งต้องปฏิบัติไว้ 2 กรณี คือ

(1) กรณีการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณา

สำหรับการยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณานี้ กฎหมายกำหนดให้โจทก์ต้องดำเนินการดังนี้

ก. ยื่นบัญชีระบупยานหลักฐาน โดยให้มีรายละเอียดเกี่ยวกับ

- ประเภทและลักษณะของวัตถุ
- สถานที่พอสงเขป
- เอกสารเท่าที่จะระบุได้
- รายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบหรือขอให้ศาลไปตรวจหรือแต่งตั้ง

ข. ยื่นต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน

ค. ยื่นสำเนาบัญชีระบупยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอเพื่อให้บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) รับไป

สำหรับจำเลยนั้นกฎหมายกำหนดให้ยื่นเพียงยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย

(2) กรณีการร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งรับหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์

สำหรับการยื่นบัญชีระบупยานหลักฐาน ในการร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งรับหรือกรณีร้องขอให้ศาลริบทรัพย์นั้น กฎหมายกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการดังนี้

ก. ยื่นบัญชีระบупยานหลักฐานต่อศาล โดยมีรายละเอียดเช่นเดียวกับกรณีแรก

ข. ยื่นต่อศาลไม่น้อยกว่า 7 วันก่อนวันไต่สวน

⁶⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ก เล่มเดิม. หน้า 394-395.

ค. ยื่นสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานดังกล่าวในจำนวนที่เพียงพอ เพื่อให้บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง (ถ้ามี) รับไป

2) สำหรับระยะเวลาที่กำหนดให้ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญาทั้ง 2 กรณี ดังกล่าวข้างต้นนั้น หากไม่ได้ดำเนินการภายในกำหนด กฎหมายก็ยังอนุญาตให้ทำได้อีก ภายใต้อำนาจแห่งกฎหมาย ดังนี้

(1) กรณีต้องการระบุพยานเพิ่มเติม

ต้องแสดงว่ามีเหตุอันสมควรแสดงได้ว่า ตนไม่สามารถทราบได้ว่าต้องนำพยานหลักฐานบางอย่างมาสืบ หรือไม่ทราบว่าพยานหลักฐานบางอย่างได้มีอยู่ หรือมีเหตุสมควรอื่นใด โดยคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้น ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการสืบพยานของฝ่ายนั้น

(2) กรณีมิได้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน

ต้องแสดงว่ามีเหตุอันสมควรแสดงให้เป็นที่พอใจแก่ศาลได้ว่า มีเหตุอันสมควรที่ไม่สามารถยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานตามกำหนดเวลาดังกล่าวได้ คู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจร้องขออนุญาตอ้างพยานหลักฐานดังกล่าวต่อศาล พร้อมกับบัญชีระบุพยานหลักฐานและสำเนาบัญชีระบุพยานหลักฐานนั้น ไม่ว่าเวลาใดๆ ก่อนเสร็จสิ้นการพิจารณา

ซึ่งถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าว เพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

3) มาตรการนี้ยังกำหนดผลของการไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานในคดีอาญาว่า ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/2 วรรคสองหรือวรรคสามด้วย

แต่อย่างไรก็ตาม หากเป็นกรณีที่มิได้ปฏิบัติแล้ว ถ้าศาลเห็นว่า

(1) จำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน

(2) จะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม

(3) เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่

ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้

นอกจากนี้ยังได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติมาตรา 240 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจากเดิมบัญญัติว่า “เมื่อมีการอ้างพยานเอกสารเป็นพยานในชั้นศาลให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดู ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างนั้นส่งสำเนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งตามที่เห็นสมควร” โดยแก้ไขเป็น

มาตรา 240⁶⁸ ในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1 เมื่อคู่ความประสงค์จะอ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐานให้ยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่าสิบห้าวัน เพื่อให้คู่ความอีกฝ่ายหนึ่งมีโอกาสดูและขอคัดสำเนาเอกสารดังกล่าวได้ก่อนที่จะนำสืบพยานเอกสารนั้น เว้นแต่เอกสารที่คู่ความประสงค์จะอ้างอิงนั้นเป็นบันทึกคำให้การของพยานหรือเป็นเอกสารที่ปรากฏชื่อหรือที่อยู่ของพยาน หรือศาลเห็นสมควรสั่งเป็นอย่างอื่นอันเนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งเอกสารนั้น

ในกรณีที่ไม่วางในบังคับต้องส่งเอกสารตามวรรคหนึ่ง เมื่อมีเอกสารใช้เป็นพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลให้อ่านหรือส่งให้คู่ความตรวจดู ถ้าคู่ความฝ่ายใดต้องการสำเนา ศาลมีอำนาจสั่งให้ฝ่ายที่อ้างเอกสารนั้นส่งสำเนาให้อีกฝ่ายหนึ่งตามที่เห็นสมควร

ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ส่งเอกสารตามวรรคหนึ่งหรือสำเนาเอกสารตามวรรคสองหรือไม่ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่ศาลเห็นว่าเป็นกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือการไม่ปฏิบัติดังกล่าวมิได้เป็นไปโดยจงใจและไม่เสียโอกาสในการดำเนินคดีของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง”

บทบัญญัติมาตรา 240 นี้ ใช้สำหรับการพิจารณาคดีอาญาทั่วไปซึ่งศาลไม่ได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน เช่นเดียวกับมาตรา 229/1 ซึ่งคู่ความอยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ทั่วไปนั้น ซึ่งตอนต้นของมาตรา 229/1 บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา 173/1...” และมาตรา 240 ก็มีความในตอนต้นบัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลมิได้กำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานตามมาตรา 173/1...” เช่นกัน อันมีนัยที่แสดงให้เห็นว่า หลักเกณฑ์การยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารในคดีอาญาทั่วไปตามมาตรา 299/1 และมาตรา 240 นั้น ต้องอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 173/1 นั้นเอง ดังนั้น ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐานก่อนวันนัดสืบพยาน คู่ความย่อมอยู่ในบังคับที่จะต้องปฏิบัติในเรื่องการยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2

⁶⁸ พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551, มาตรา 19.

อย่างเคร่งครัด คู่ความจะปฏิบัติตามมาตรา 229/1 และมาตรา 240 อันเป็นหลักเกณฑ์สำหรับคดีอาญาทั่วไปไม่ได้⁶⁹

อย่างไรก็ตาม สำหรับผลบังคับหรือ Sanction ในกรณีที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และการยื่นบัญชีระงับพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 และการยื่นบัญชีระงับพยานหลักฐานและวิธีการนำสืบพยานเอกสารในคดีอาญาทั่วไปตามมาตรา 299/1 และมาตรา 240 นั้น มาตรา 229/1 วรรคสี่ และมาตรา 240 วรรคสาม บัญญัติผลบังคับไว้ดังนี้⁷⁰

มาตรา 229/1 วรรคสี่ “ห้ามมิให้ศาลอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานใดซึ่งคู่ความหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งอ้างพยานหลักฐานนั้นมิได้แสดงความจำนงจะอ้างอิงพยานหลักฐานนั้นตามวรรคหนึ่งวรรคสอง หรือวรรคสาม หรือตามมาตรา 173/2 วรรคสองหรือวรรคสาม แต่ถ้าศาลเห็นว่าจำเป็นที่จะต้องคุ้มครองพยาน หรือจะต้องสืบพยานหลักฐานดังกล่าวเพื่อให้การวินิจฉัยชี้ขาดข้อสำคัญแห่งประเด็นเป็นไปโดยเที่ยงธรรม หรือเพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดีอย่างเต็มที่ให้ศาลมีอำนาจอนุญาตให้สืบและรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้”

มาตรา 240 วรรคสาม “ถ้าคู่ความฝ่ายใดไม่ส่งเอกสารตามวรรคหนึ่งหรือสำเนาเอกสารตามวรรคสองหรือไม่ส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุตามมาตรา 173/2 วรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจไม่รับฟังพยานหลักฐานนั้น เว้นแต่ศาลเห็นว่าเป็นกรณีเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม หรือการไม่ปฏิบัติตามดังกล่าวมิได้เป็นไปโดยจงใจและไม่เสียโอกาสในการดำเนินคดีของคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง”

2.4.3 การเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ

เดิมสำนักงานอัยการสูงสุดในขณะนั้นยังเป็นกรมอัยการได้ออกระเบียบเกี่ยวกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐ ไว้ในระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 ข้อ 19 (การยื่นหรือคัดสำนวน)

“การยื่นหรือคัดสำนวนการสอบสวนให้ดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

(1) สำนวนการสอบสวนคดีที่เสร็จเด็ดขาดแล้ว หากพนักงานสอบสวนหรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ประสงค์จะขอยื่นหรือขอคัดสำเนาสำนวนทั้งหมดหรือบางส่วนไปเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการแล้ว ให้หัวหน้าพนักงานอัยการอนุญาตให้ยื่นหรือให้คัดสำเนาไปได้

(2) สำนวนการสอบสวนคดีที่ยังไม่เสร็จเด็ดขาด หากผู้เกี่ยวข้องประสงค์จะขอยื่นหรือขอคัดสำเนาสำนวนทั้งหมดหรือบางส่วนเพื่อใช้ประโยชน์ในราชการแล้ว ให้หัวหน้าพนักงาน

⁶⁹ ธานิส เกศพิทักษ์, เล่มเดิม, หน้า 395-396.

⁷⁰ แหล่งเดิม.

อัยการพิจารณา หากเห็นว่าไม่เป็นการขัดข้องหรือเสียหายแก่การดำเนินคดีให้อนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำเนาไปได้

(3) ส่วนงานการสอบสวนที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของพนักงานอัยการหากปรากฏแก่พนักงานสอบสวนว่าได้จับผู้ต้องหาผิดตัว และพนักงานสอบสวนได้ติดต่อขอให้พนักงานอัยการสั่งสอบสวนเพิ่มเติมหรือให้ส่งพยานมาให้ซักถาม เมื่อพนักงานสอบสวนได้ขอยืมสำนวนไปเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการดังกล่าว ให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณา ถ้าเห็นว่าไม่เป็นการเสื่อมเสียความยุติธรรม ก็ให้อนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำเนาไปได้

(4) การติดต่อขอรับสำนวนการสอบสวน ให้หัวหน้าพนักงานสอบสวนหรือหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องติดต่อโดยตรงกับหัวหน้าพนักงานอัยการ สำหรับส่วนกลางกระทรวง ทบวง กรม ต่างๆ จะติดต่อขอจากอธิบดีกรมอัยการ โดยตรงก็ได้

(5) ในกรณีที่สำนวนการสอบสวนอยู่ที่พนักงานอัยการอุทธรณ์ หรือพนักงานอัยการฎีกา ให้พนักงานอัยการอุทธรณ์หรือพนักงานอัยการฎีกา เป็นผู้พิจารณาอนุญาตให้ยื่นหรือคัดสำนวนการสอบสวนแล้วแต่กรณี”

ต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 โดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545

ข้อ 4 ให้ยกเลิกความในข้อ 19 แห่งระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน

ข้อ 19 (การขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน)

“เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตน หรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในชั้นสอบสวนซึ่งผู้ขอเป็นผู้นามมอบให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการ หรือเอกสารที่ผู้ขอลงลายมือชื่อไว้ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

กรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่นๆ ในสำนวนการสอบสวน ให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณาตามความเหมาะสม และไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ราชการและแก่ผู้อื่น โดยให้นำพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 14, 15 และมาตรา 17 มาพิจารณาประกอบด้วย

ในคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยหรือผู้มีส่วนได้เสียขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการสอบสวนคดีนั้น ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต”

ปัจจุบันสำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ซึ่งในข้อ 3 (ยกเลิกระเบียบเก่า) ของระเบียบนี้

“ให้ยกเลิกระเบียบดังต่อไปนี้ กับบรรดาระเบียบ หลักปฏิบัติราชการและคำสั่งอื่นใดในส่วนที่กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ และให้ใช้ระเบียบนี้แทน

(1) ระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528...

(8) ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545”

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาลได้กำหนดไว้ในส่วนที่ 4 ข้อ 21 (การตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน)

“เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายหรือจำเลยย่อมมีสิทธิขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนในชั้นสอบสวนได้ โดยให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

กรณีที่ผู้เสียหายหรือจำเลยขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่นๆ ในสำนวนการสอบสวนให้หัวหน้าพนักงานอัยการพิจารณาตามความเหมาะสมและไม่ให้เกิดความเสียหายแก่ราชการและแก่ผู้อื่น โดยให้นำพระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 มาตรา 14, 15 และมาตรา 17 มาพิจารณาประกอบด้วย

ในคดีที่ศาลได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดแล้ว หากผู้เสียหายหรือจำเลยหรือ ผู้มีส่วนได้เสียขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการสอบสวนคดีนั้น ให้หัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต

ในการพิจารณาคำขอดังกล่าวในวรรคหนึ่งต้องพิจารณาสั่งโดยเร็ว ถ้ามีเหตุจำเป็นอย่างอื่นอันมิอาจก้ำกั้วได้ ให้พิจารณาสั่งให้เสร็จภายในวันทำการถัดไปนับแต่เหตุจำเป็นนั้นสิ้นสุดลง

คำสั่งไม่อนุญาตจะต้องบันทึกเหตุผลในการสั่งไว้ให้ชัดเจน และต้องแจ้งผลการพิจารณาพร้อมด้วยเหตุผลและสิทธิในการอุทธรณ์คำสั่งดังกล่าวให้ผู้ยื่นคำขอทราบโดยเร็ว

เอกสารประกอบคำให้การของผู้เสียหายหรือจำเลยในชั้นสอบสวน หมายถึง

(1) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยนำมามอบให้

(2) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยลงลายมือชื่อไว้

(3) เอกสารที่ผู้เสียหายหรือจำเลยกล่าวอ้างหรือให้การพาดพิงถึง ทั้งนี้ การเปิดเผยจะต้องไม่ทำให้การบังคับใช้กฎหมายเสื่อมประสิทธิภาพ หรือไม่อาจสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้ ไม่ว่าจะเกี่ยวกับการฟ้องคดี การป้องกัน การปราบปราม การทดสอบ การตรวจสอบ หรือการรู้แหล่งที่มาของข้อมูลข่าวสารหรือไม่ก็ตาม

การอุทธรณ์คำสั่งที่ไม่อนุญาตให้ตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การหรือเอกสารประกอบคำให้การ ให้อุทธรณ์ไปยังอธิบดี โดยจะยื่นต่อหัวหน้าพนักงานอัยการหรือยื่นโดยตรงต่ออธิบดีก็ได้ ให้หัวหน้าพนักงานอัยการรับส่งคำอุทธรณ์ที่ได้รับนั้นไปยังอธิบดี เพื่อพิจารณาสั่งโดยเร็ว ให้อธิบดีดำเนินการตามความในวรรคสองและวรรคสามโดยอนุโลม

คำสั่งของอธิบดีให้เป็นที่สุด”

ตามระเบียบนี้ได้วางแนวปฏิบัติของพนักงานอัยการเกี่ยวกับการตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวนของจำเลย ซึ่งจะขอได้เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้วเท่านั้น และยังอยู่ในดุลพินิจของหัวหน้าพนักงานอัยการเป็นผู้พิจารณาอนุญาต ในกรณีที่หัวหน้าพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่อนุญาตจำเลยก็มีสิทธิให้อุทธรณ์ไปยังอธิบดี⁷¹ ได้ และคำสั่งของอธิบดีให้เป็นที่สุด

2.4.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับการเปิดเผยหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

เดิมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ใหม่ๆ และสำคัญๆ หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ต่างๆ ซึ่งแต่เดิมมีอยู่แล้วในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ให้กลายเป็น “หลักกฎหมายรัฐธรรมนูญ”⁷² เพื่อให้มีค่าบังคับเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ บทบัญญัติใดของกฎหมาย กฎ หรือข้อบังคับ ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญนี้บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้⁷³

สาระสำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) ก็คือการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญา ซึ่งหลักการคุ้มครองผู้ต้องหาและจำเลยประการหนึ่งที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) คือ การเข้าถึงข้อมูล โดยการให้สิทธิจำเลยในคดีอาญาตรวจสอบหรือคัดสำเนาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับตนได้ โดยบัญญัติไว้ในมาตรา 241 วรรคสาม “ผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีต่อศาลแล้ว ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ”⁷⁴

⁷¹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547

ข้อ 4 ในระเบียบนี้

“อธิบดี” หมายความว่า อธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตที่รับผิดชอบในการดำเนินคดี

⁷² สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ข (2541, ธันวาคม). “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.” *บทบัญญัติ*, 4, 54. หน้า 56.

⁷³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, มาตรา 6.

⁷⁴ บุญชัย ภัทรวัฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 59-60.

ในส่วนของการบัญญัติมาตรา 241 วรรคสาม เพื่อเป็นการรองรับสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญานั้น มีที่มาและเหตุผลสืบเนื่องมาจากที่ในอดีตสำนักงานการสอบสวนซึ่งจัดทำขึ้นโดยพนักงานสอบสวนตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญานั้น มักจะถือเป็นความลับที่รัฐไม่อาจเปิดเผยให้ผู้หนึ่งผู้ใดทราบได้ เนื่องจากเกรงว่าหากเปิดเผยไปแล้วผู้เสียหายหรือจำเลยในคดีอาญา จะล่วงรู้ว่ามีพยานหลักฐานสำคัญอะไรบ้าง และอาจทำลายน้ำหนักพยานหลักฐานซึ่งพนักงานอัยการจำเป็นต้องใช้ในการสืบพยานในคดีนั้น นอกจากนั้นรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในศาลไทยมีลักษณะที่แตกต่างไปจากการดำเนินคดีอาญาของประเทศในภาคพื้นยุโรป โดยที่ศาลไทยมีบทบาทค่อนข้างจำกัดในการพิสูจน์ความจริง จึงทำให้พนักงานอัยการในฐานะโจทก์ซึ่งรับภาระในการนำสืบพยานรัฐจำต้องให้ความสำคัญคุ้มครองแก่พยานหลักฐานในคดีที่สำคัญ⁷⁵

จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคสาม ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนได้นั้น ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาไว้ในมาตรา 8 (6) โดยกำหนดว่า “นับแต่เวลาที่ยื่นฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน”

นอกจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาให้มีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนของตนได้ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547 นี้ ยังได้บัญญัติเพิ่มเติมกระบวนการตรวจพยานหลักฐานก่อนเริ่มทำการสืบพยานตามมาตรา 173/1 และมาตรา 173/2 ซึ่งหลักเกณฑ์ที่เพิ่มเติมขึ้นใหม่

ในส่วนของอัยการ ได้มีระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 ข้อ 19 (การขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การในชั้นสอบสวน) ซึ่งได้ยกเลิกข้อ 19 (การยืมหรือคัดสำนวน) แห่งระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2547 ได้ยกเลิกระเบียบกรมอัยการว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ. 2528 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนิน

⁷⁵ แหล่งเดิม. หน้า 60.

คดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2545 โดยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ในข้อ 21 (การตรวจหรือคัดสำเนาทำให้การในชั้นสอบสวน)

จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดดังกล่าว จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ศาลและองค์คณะผู้พิพากษาจำเป็นต้องใช้เป็นกลไกในการวางแผนกรอบในการดำเนินการนั่งพิจารณาคดีอย่างต่อเนื่องได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่ออนุรักษ์การให้สิทธิจำเลยที่จะได้รับการพิจารณาโดยโดยต่อเนื่องและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) มาตรา 241 วรรคแรก⁷⁶ เกิดความสัมฤทธิ์ผล⁷⁷

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ได้นำหลักการเปิดเผยพยานหลักฐานในมาตรา 40 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้...

(2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่อง การได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ ...

(7) ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีที่ถูกต้องรวดเร็ว และเป็นธรรม โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ...”

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ซึ่งบัญญัติรองรับให้สิทธิแก่บุคคลรวมทั้งจำเลยในคดีอาญาได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย และจะได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ ให้เป็นสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา โดยเฉพาะในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยมีโอกาสนในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร และโดยผลของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบัน จึงได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อรับรองสิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณาในการได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ และสิทธิผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่จะได้โอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอ การตรวจสอบหรือได้รับทราบพยานหลักฐานตามสมควร ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาซึ่งได้แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 28) พ.ศ. 2551 จึงได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาโดยกำหนดให้พนักงานอัยการ โจทก์ต้องยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐาน โดยแสดงถึงประเภทและลักษณะของวัตถุสถานที่พอสงเขป หรือเอกสารเท่าที่จะระบุได้ รวมทั้งรายชื่อ ที่อยู่ของบุคคลหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งโจทก์ประสงค์จะนำสืบ หรือขอให้ศาลไป

⁷⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, มาตรา 241 วรรคแรก บัญญัติว่า ในคดีอาญา ผู้ต้องหาหรือจำเลยย่อมมีสิทธิได้รับการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม.

⁷⁷ ธาณิศ เกศวพิทักษ์. เล่มเดิม. หน้า 387-388.

ตรวจหรือแต่งตั้งต่อศาลไม่น้อยกว่า 15 วันก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยาน ส่วนจำเลยให้ยื่นบัญชีระบุพยานหลักฐานพร้อมสำเนาก่อนวันสืบพยานจำเลย ตามมาตรา 229/1 นอกจากนี้ยังได้แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติในมาตรา 240 โดยกำหนดให้เมื่อคู่ความ⁷⁸ ประสงค์จะอ้างเอกสารที่อยู่ในความครอบครองของตนเป็นพยานหลักฐาน ให้ยื่นพยานเอกสารนั้นต่อศาลก่อนวันไต่สวนมูลฟ้องหรือวันสืบพยานไม่น้อยกว่า 15 วัน

โดยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2550) ฉบับปัจจุบัน ซึ่งได้บัญญัติรับรองสิทธิของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้ทราบพยานหลักฐานที่อยู่ในความครอบครองพนักงานอัยการก่อนการสืบพยาน เพื่อให้จำเลยได้มีโอกาสในการต่อสู้คดีอย่างเพียงพอและเป็นธรรม จากการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยผลของของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทั้งสองฉบับ จึงส่งผลให้เกิดการตื่นตัวในเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยในคดีอาญาที่จะได้ทราบพยานหลักฐานของพนักงานอัยการก่อนเริ่มสืบพยานและในอนาคตจะได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้รองรับสิทธิขั้นพื้นฐานของจำเลยดังกล่าวนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

2.4.5 พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 กับการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล

ระบบการดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีหลักการตรวจสอบข้อเท็จจริงแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน กล่าวคือ ขั้นตอนตรวจสอบข้อเท็จจริงก่อนฟ้อง (Pre-trial Stage) และขั้นตอนการตรวจสอบข้อเท็จจริงในชั้นศาล (Trial Stage)⁷⁹ ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะขั้นตอนของการตรวจพยานหลักฐานและการยื่นบัญชีระบุพยาน ซึ่งเป็นกระบวนการเปิดเผยพยานหลักฐานของฝ่ายรัฐในชั้นศาล ดังนี้

เมื่อศาลได้มีคำสั่งประทับฟ้องแล้ว ศาลก็จะส่งสำเนาฟ้องแก่จำเลย และนัดคู่ความมาศาลในวันพิจารณาครั้งแรก เมื่อจำเลยได้รับสำเนาฟ้องแล้ว จำเลยมีสิทธิขอตรวจและขอคัดสำเนาเอกสารในสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในวันพิจารณาครั้งแรก หลังจากศาลอ่าน

⁷⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (15) “คู่ความ” หมายความว่า ถึงโจทก์ฝ่ายหนึ่งและจำเลยอีกฝ่ายหนึ่ง และมาตรา 2 (14) “โจทก์” หมายความว่า พนักงานอัยการ หรือผู้เสียหายซึ่งฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือทั้งคู่ในเมื่อพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกัน.

⁷⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ค (2545). คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. หน้า 31-32.

และอธิบายฟ้องให้จำเลยฟัง และถามคำให้การต่อสู้คดีของจำเลยแล้ว ศาลก็จะกำหนดวันตรวจพยานหลักฐานโดยให้โจทก์และจำเลยทราบล่วงหน้าไม่น้อยกว่า 14 วัน⁸⁰

การตรวจสอบพยานหลักฐานมีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองรวดเร็วยิ่งขึ้น และในการตรวจสอบพยานหลักฐานการโต้แย้งพยานหลักฐานมีผลต่อการรับฟังพยานหลักฐานขององค์คณะผู้พิพากษาดังนี้⁸¹

1) หากคู่ความมิได้มีการโต้แย้งพยานหลักฐานใด องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งให้รับฟังพยานหลักฐานนั้นโดยไม่ต้องไต่สวนก็ได้

2) หากคู่ความมีการโต้แย้งพยานหลักฐานใดหรือเมื่อศาลเห็นเอง ให้้องค์คณะผู้พิพากษาดำเนินการไต่สวนพยานหลักฐานนั้นต่อไป

พยานหลักฐานที่จะเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง มีรายละเอียดดังนี้

1) การยื่นบัญชีระบุพยาน

กฎหมายกำหนดให้คู่ความที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสู่กระบวนการตรวจพยานหลักฐานต้องยื่นบัญชีระบุพยานต่อศาลพร้อมสำเนาในจำนวนที่เพียงพอก่อนวันพิจารณาตรวจพยานหลักฐานไม่น้อยกว่า 7 วัน⁸²

การยื่นบัญชีระบุพยานเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าวจะกระทำได้อีกเมื่อได้รับอนุญาตจากองค์คณะผู้พิพากษา เมื่อสามารถแสดงเหตุใดเหตุหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) มีเหตุผลสมควรว่าไม่สามารถทราบถึงพยานหลักฐานนั้น
- (2) เป็นกรณีจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม
- (3) เพื่อให้โอกาสแก่จำเลยในการต่อสู้คดี

2) ประเภทของพยานหลักฐานที่เข้าสู่กระบวนการตรวจพยานหลักฐาน

สำหรับพยานหลักฐานที่เข้าสู่กระบวนการตรวจพยานหลักฐานกฎหมายกำหนดให้โจทก์จำเลยส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุต่อศาลเพื่อให้อีกฝ่ายตรวจสอบเท่านั้น⁸³ ส่วนพยาน

⁸⁰ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 27.

⁸¹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 29 วรรคสอง.

⁸² พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 28 วรรคหนึ่ง.

บุคคลจะไม่มี การตรวจสอบก่อน แต่คู่ความสามารถยื่นบัญชีระบุนยานบุคคลเพื่อนำยานบุคคลเข้าสู่กระบวนการในชั้นไต่สวนพยานหลักฐานได้⁸⁴ แต่อย่างไรก็ตามกรณีที่ไม่สามารถส่งพยานเอกสารและพยานวัตถุให้อีกฝ่ายหนึ่งตรวจสอบได้ เนื่องจากสภาพและความจำเป็นแห่งพยานหลักฐานนั้น เช่น พยานวัตถุไม่อยู่ในวิสัยจะเคลื่อนย้ายมาศาลได้ เป็นต้น ในกรณีดังกล่าวนี้ องค์คณะผู้พิพากษาจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่นได้ เช่น ให้คู่ความไปตรวจพยานหลักฐานนอกศาล และแถลงต่อศาลในภายหลัง เป็นต้น⁸⁵

3) การเรียกพยานหลักฐานจากบุคคลภายนอก

ในกระบวนการตรวจพยานหลักฐาน หากพยานเอกสารและพยานวัตถุที่ต้องการตรวจอยู่ในความครอบครองของบุคคลภายนอก ให้คู่ความที่ประสงค์จะอ้างอิงยื่นคำร้องขอให้ศาลเรียกพยานหลักฐานดังกล่าวจากผู้ครอบครองก็ได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจพยานหลักฐาน ซึ่งคู่ความฝ่ายที่ประสงค์จะให้ศาลออกคำสั่งเรียกพยานหลักฐานจากบุคคลภายนอกจะต้องยื่นคำขอมาพร้อมกับการยื่นบัญชีระบุนยาน เพื่อให้ได้พยานหลักฐานนั้นก่อนวันตรวจพยานหลักฐานหรือวันที่ศาลกำหนด⁸⁶ ทั้งนี้ เนื่องจากศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลภายนอกเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้⁸⁷

ในการดำเนินคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ประธานศาลฎีกาโดยความเห็นชอบของที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกา มีอำนาจออกข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีเพื่อใช้แก่การปฏิบัติงานของศาลได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้ และเมื่อ

⁸³ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 29 วรรคหนึ่ง.

⁸⁴ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 31 บัญญัติว่า ในการไต่สวน ให้องค์คณะผู้พิพากษาสอบถามพยานบุคคลเอง โดยการแจ้งให้พยานทราบประเด็นและข้อเท็จจริงซึ่งจะทำการไต่สวน แล้วให้พยานเบิกความในข้อนั้นโดยวิธีแถลงด้วยตนเองหรือตอบคำถามศาล แล้วจึงให้โจทก์จำเลยถามเพิ่มเติมต่อไป.

⁸⁵ บุญชัย ภัทรวฒนานนท์. เล่มเดิม. หน้า 62-63.

⁸⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ค เล่มเดิม. หน้า 111.

⁸⁷ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 5 วรรคสอง บัญญัติว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ ศาลมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้อ่านคำ ตลอดจนขอให้ศาลอื่น พนักงานสอบสวน หน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการใดเพื่อประโยชน์แห่งการพิจารณาได้.

ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้⁸⁸ และในกระบวนการพิจารณาคดีนอกจากที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 นี้แล้ว กระบวนการพิจารณาในศาลให้เป็นไปตามข้อกำหนดของประธานศาลฎีกา ในกรณีที่ไม่มีข้อกำหนดดังกล่าว ต้องนำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับสำหรับคดีอาญา และบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับสำหรับคดีกล่าวหาว่าร้ายรอยผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติโดยอนุโลม⁸⁹

ซึ่งในการฟ้องคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการฟ้องโดยอัยการสูงสุดหรือคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติก็ตาม ข้อกำหนดเกี่ยวกับการดำเนินคดีของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2543 ได้กำหนดว่า นอกจากจะต้องทำเป็นหนังสือมีข้อความตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 แล้วจะต้องมี

1) ต้องมีข้อความเป็นการกล่าวหาว่ากระทำการที่อยู่ในอำนาจของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ซึ่งได้แก่

- (1) การร้ายรอยผิดปกติ
- (2) การกระทำที่ผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา
- (3) การกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น

2) ต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่ากระทำความผิด

3) ชี้ช่องพยานหลักฐานให้ชัดเจน พอที่จะดำเนินกระบวนการได้สวนข้อเท็จจริงต่อไปได้

นอกจากนี้ในการฟ้องคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองโจทก์จะต้องส่งสำนวนการไต่สวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต่อศาลเพื่อใช้เป็นหลักในการพิจารณาและรวมไว้ในสำนวนด้วย⁹⁰

⁸⁸ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 18 วรรคหนึ่ง.

⁸⁹ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542, มาตรา 18 วรรคสอง.

⁹⁰ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล ค เล่มเดิม. หน้า 103-104.